

Әбдіжәділқызы Ж.

филология ғылымдарының кандидаты, доцент, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: journalit_teoretic@mail.ru

АҚПАРАТ ӘЛЕМІ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ РАДИОЖУРНАЛИСТИКА

Автор мақалада қазіргі заманғы ұлттық радиожурналистиканың отандық ақпарат кеңістігіндегі алатын орны мен атқаратын қызметіне талдау жасайды. Радиожурналистиканың өмір ағысындағы уақыттық көрсеткіш екенін нақты мысалдармен дәйектеп, соған сәйкес адамзат игілігіне қызмет ететін артықшылықтарын атап өтеді. Сонымен қатар, бүгінгі таңдағы радиожурналистердің кәсіби қызмет аясындағы кейбір проблемаларын тілге тиек етіп, олардың сөйлеу мәдениеті мен ақпаратты жеткізудегі типтік кемшіліктерін саралайды. Әуе толқынындағы заманауи радиоайтылымның кәсіби деңгейіне радиожурналистикадағы дәстүр мен жаңашылдық тұрғысынан баға беріп, радиоарналар мен эфир жүргізушілерінің кәсіби имиджі туралы ойын ортаға салады. Осы орайда, Қазақ радиосының, «Шалқар» арнасының, Авторрадио мен «Астана» радиосы, т.с.с радиоарналардың эфирден өткен материалдарын негізге алады. Заманауи радиожурналистиканың даму тенденцияларына талдау жасап, әлемдік деңгейдегі радионың формуласы: «РАДИО = ЖАҢАЛЫҚТАР + МУЗЫКА» екенін мәлімдеп, әуе толқынындағы жаңалықтар легі мен музыка желісіне кәсіби-шығармашылық тұрғыда сипаттама жасайды. Тікелей эфирдегі радиокөрсеткіш, радиомәлімет, радиодialog, радиомонолог, радиотренинг, радиорейтинг, радиосаз, радиовырғақ, радиотыңдалым ұғымдарын ғылыми айналымға түсіріп, әрқайсына түсініктеме береді. 15 жас пен 35 жас арасындағы аудиторияны қамтитын «Жұлдыз-FM», «Love Radio» радиоарналарының музыкалық форматын, музыкалық жүргізушілерінің кәсіби деңгейі мен шығармашылық шеберліктерін ұлттық ұстаным мен мемлекеттік мүдде тұрғысынан қарастырып, типтік кемшіліктеріне талдау жасайды.

Түйін сөздер: радиоайтылым, радиокөрсеткіш, радиомәлімет, радиодialog, радиомонолог, радиотренинг, радиорейтинг, радиосаз, радиовырғақ, радиотыңдалым, радиоуң.

Abdizhadilkyzy Zh.

Candidate of Philology, Associate Professor, al-Farabi Kazakh National University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: journalit_teoretic@mail.ru

The World of Information and Modern Radiojournalism

The author analyzes the role of modern radio journalism in the national information sphere. She demonstrates with concrete examples the role of radio journalism as a chronicler of the time, stand out particularly all the inherent benefits of serving humanity. Also linking some of the problems of today's areas of professional journalism with a language the author differential them as shortcomings in the culture and provision of information. Assessing traditions and innovations professional speech, sounds in the air, focus on the professional image of the leading radio and live broadcast. This is based on analysis of materials of the Kazakh radio, channel "Shalkar", "Autoradio" and Radio "Astana" and others. Analyzing the tendencies of development of modern journalism, recognizing the future for a recognized global format "RADIO = NEWS + MUSIC", creates professional and creative overview of the news flow and music in the air. Each term is explained: "Radiocasting, Radiophonie, Radiobiology, Radiokanaler, Radiotracking, Radiodating, Radiology, Radiogram Broadcasting". Comparing the musical format and presenters of radio "Zhuldyz FM" and "Love Radio", popular among the audience of 15 to 35 years, from the point of view of creative and professional criteria, an analysis is made of their typical shortcomings of national consciousness and service to society.

Key words: radio speech, radio indicator, radio information, radio dialogue, radio monologue, radio training, radio rating radio music, radio rhythm, radio hearing, radio voice.

Абдижадилқызы Ж.

кандидат филологических наук, доцент, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: journalit_teoretic@mail.ru

Мир информации и современная радиожурналистика

В статье анализируются место и роль современной отечественной радиожурналистики в национальном информационном пространстве. Опираясь на конкретные примеры из практики радиожурналистики, автор работы подчеркивает преимущества данного источника информации. Также освещены некоторые из текущих проблем использования радиотерминов в профессиональной деятельности, типичные недостатки речевой культуры радиожурналистов. С точки зрения традиций и инноваций оценивается профессиональная радиопередача и имидж радиоканалов. Контент статьи основан на материалах казахстанского радио, канала «Шалкар», радио «Автордио» и «Астана» и других. Анализируя тенденции развития современной радиожурналистики, радиомаяк мирового класса называется «RADIO = NEWS + MUSIC», предоставляя профессионально-творческое описание новостного канала и музыкальной сети в воздушной волне. Интерпретируются понятия радиовещания, радиоинформации, радиосвязи, радиомонолога, радиопередачи, радиовещания на живом радио. Автор анализирует типичные недостатки музыки и формата радиоканалов «Жұлдыз-FM», «Радио Любви», профессионального уровня и творческих навыков музыкальных ведущих с точки зрения национальных интересов и общественных интересов, охватывающих аудиторию в возрасте от 15 до 35 лет.

Ключевые слова: радиоречь, радиопоказатель, радиосведения, радиодialog, радиомонолог, радиотренинг, радиорейтинг, радиомузыка, радиоритм, радиослух, радиоголос.

Кіріспе

Бұқаралық ақпарат құралдарының ішіндегі ең жедеғабыл, мейлінше қолжетімді, кең ауқымды, мүмкіндігі ұшан-теңіз ұтымдысы, әрі ұшқыры – радио. Радиодабыл белгілі мөлшердегі аз ғана шығын жұмсап, ұланғайыр қашықтықты қамти алады. Кеудесінде жаны бар күллі адамзат көз тігетін көгілдір экран, яғни, теледидардың техникалық қуаты шектеулі, күшейткіш арқылы небары 5-10 шақырым радиусқа ғана таралатын көрінеді. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, қазақстандықтар радионы 220 минут тыңдаса, теледидарды 176 минут көреді екен. Бір тәулік аясындағы тыңдармандар саны орта есеппен 500 мың адамға дейін жетеді екен (Omashev N. 2004). Радио аудиториясының ауқымдылығы соншалық, ол кәдімгі түнгі аспан астындағы жұлдыздар тәрізді шартарапқа шашылып жатыр, тіпті бір сәтте бір радионы тыңдап отырған адамдардың психологиялық ахуалының өзі әркелкі болып келеді. Өйткені, радиохабар ұланғайыр миллиондар аудиториясына арналғанмен, оны тыңдармандар көп жағдайда жеке өзі немесе шағын ғана топ болып тыңдайды. Әдетте, әуе толқынындағы сөз бірде елге жетеді, бірде желге кетеді. Соған карамастан, радиожурналист солардың барлығына ортақ тақырып тауып, әдеп сақтап, ізгілік танытып, жүрекке жылу сыйлап, үлкен мәдениеттілікпен тіл қатып, әрқайсысының көңіл қылын шерте білуі керек.

Негізгі бөлім

Радио – ақпарат пен музыканы жеткізу желісі ғана емес, сонымен қатар, эфир арқылы айтылым мен тыңдалым мәдениетін дамытып, аудиторияның эстетикалық талғамын арттыратын таным тетігі. Ғалымдар дүниежүзілік деңгейде мәлімдегендей, радионың өзіндік артықшылығы екі салада айқындалды. Оның бірі – жедеғабыл жаңалықтар легі болса, екіншісі – музыка желісі. «Тікелей эфирдегі бүкіл радиоарналар жұмысының құрылымы осы екі бағытта жүзеге асады. Сондықтан да, әлемдік деңгейдегі радиохабарлар үлесіне тиетін формула: РАДИО = ЖАҢАЛЫҚТАР + МУЗЫКА» (Abdizhadilkizi Zh. 2003). Әлбетте, әуе толқынындағы ақпарат пен музыка барша адамзатқа арналады. Бірақ, оны әркім өзі оңаша тыңдайды. Қазіргі таңдағы эфирден берілетін ақпарат жаңалықтар топтамасы ретінде жол тартса, ал музыка әр арнаның өзіне тән сипатын танытатын музыкалық формат есебінде жүйеленеді. Радиожурналистиканы жан-жақты зерттеген ғалым М. Барманқұлов ақпарат пен музыканы астастыра зерделеп, өзіндік тұжырымын ұсынды: «Радио-тыңдарман мен телекөрсермен ақпарат пен музыкадан қуат алады. Музыка саналарын сергітіп, сезімдерін серпілтсе, ақпарат жер жаһанда болып жатқан оқиғалардан хабардар етеді. Түптеп келгенде, ақпараттық хабарларда музыка аудиторияның назарын аудару үшін қолданылады» (Barmankulov M.K. Almaty). Радиожурналист ең бегінің ең басты мақсаты – ақпаратты бере білу,

яғни коммуникативтік актіні жүзеге асыру. Микрофон алдындағы журналист – ол жаңалықтарды хабарлайтын, қандай да бір оқиғаны, фактіні, құбылысты баяндайтын адам. Адам өз ойын сөз арқылы жеткізеді. Демек, радиожурналистің бірінші кезектегі басты құралы – дыбысталатын сөз. Радиожурналистикада ақпараттан кейінгі жетекші орынды музыка иеленеді. Өйткені, музыкада адамның көңіл күйін бірнеше секундта-ақ баурай алатын қуатты күш бар. Радио музыканы қалың көпшілікке, яғни барлық адамға арнайды.

Музыканың тағы бір таңғажайып құпиясы мынада: ол адамның сезімі мен ақыл-ойына бір мезгілде әсер ете алады. Музыка ең алдымен, ақпаратты жеңіл қабылдауға көмектеседі. Музыка оқиғаның, құбылыстың мазмұн-мағынасын ашуға ықпал етеді. тікелей эфирдегі музыка желісінің өзіне тән мәнері, өзіндік ырғағы, өзіндік стилі бар. Өйткені, ол тікелей эфирден толассыз беріліп жататын ағыл-тегің әуен, сарқылмайтын саз.

Радиодағы музыка заман ағымында көптеген өзгерістерді бастан кешірді. Техникалық процестер нәтижесінде радиомикрофон алдына жеке орындаушымен қатар оркестрлік топты да алып келді, астастыру әдісімен бір дыбыстың үстіне екінші дыбысты қабаттастырып, микшерлеу тәсілімен бір дыбысты күшейтіп, бір дыбысты бәсеңдетіп, мәнерлеп, сөз бен сазды үйлестірудің бай тәжірибесін жинақтады. Сондықтан да тікелей эфирдегі жаңалықтар легі мен музыка желісі туралы мәселенің сан салалы тармақтары бар.

Нәтиже

Қазіргі таңда негізгі жұмыс тәсілі тікелей эфир болғандықтан басқа барлық бұқаралық ақпарат құралдарымен салыстырғанда ақпарат әлеміндегі радионың алатын орны айрықша. Ақпарат ағыны, оның ішіндегі тікелей әуе толқынынан берілетін жаңалықтар легінің өзіне тән айрықша тілі болады. Радиожурналист өзінің көз үшін емес, құлақ үшін жазып отырғанын ұмытпауға тиіс. Өйткені, жаңалықты тыңдарман жүргізуші-журналистің алғашқы сөйлемінен бастап жақсы түсінуі керек. Сондықтан да, жаңалықтарды оқитын жүргізуші-журналист өзінің не айтып отырғанын жақсы білуі тиіс және де өз ойын тура, нақты, қарапайым, әрі дәл жеткізуі – шарт.

Өйткені, сөзді дұрыс бастау арқылы тыңдарманды баурап алуға болады. Ал дұрыс аяқталған сөз тыңдарманның есінде сақталып қалады. «Батыс журналистикасында

материалдың алғашқы фразасы «Лид» деп аталады. (Лид – лидер сөзінен алынған жетекші, бастапқы сөз деген мағынаны береді). Ақпараттың бастапқы сөзінде қандай да бір абстрактті ұғымдарға, жалпылама деректерге және де оқиға мерзіміндегі шатасушылыққа жол берілмеуі тиіс» (Shostak M., 2007). Егер «лид» негізгі ақпараттың мәнісін түсінікті, анық жеткізе алса, онда жетекші сөздің сәтті шыққаны. Сондай-ақ, лид аз сөзбен көп мағына беруі керек. Өйткені, тікелей эфир жүргізушісі дүниеде не болып жатқанын жалпақ жұртқа хабарлап қана қоймайды, оны әрбір жеке тыңдаушыға түсіндіреді. Сондықтан да, тікелей эфирде жұмыс істеген журналистің даярлығының күштілігіне, дайындығының мықтылығына қарамастан, процесс кезіндегі күллі іс-әрекетін, аузынан шыққан әрбір сөзін өлшеп-кесіп, мөлшерлеп-межелеп алдын ала анықтап алуы мүмкін емес. Сондықтан да жүргізуші-журналист эфирдегі кәсіби іс-әрекет кезінде мына төмендегі негізгі шарттарды қатаң есте сақтауы қажет:

Сөз бостандығын иелену.

Мемлекеттік мүддені ұстану.

Құқық негіздеріне сүйену.

Шығармашылық еркіндікті пайдалану.

Кәсіби шеберлікті таныту.

Жауапкершілік шегінен аспау.

Заң аясына бағыну.

Тақырып аясындағы мәселенің түйіні жаңалықтар легі мен музыка желісі болғандықтан, жүргізушіге қойылатын талаптарға тоқталып өттік. Ендігі жерде музыкалық жүргізушіге, яғни, диджейге қойылатын негізгі талаптарды нысанаға алсақ:

«Музыкалық жүргізуші тікелей эфирден тіл қатқанда оның әуезінде ешкімге ұқсамайтын өзгешелік, эмоционалдық сипат, соған қарамастан шынайы табиғилық болуы шарт»

Ол өз радиостанциясын эфирге шыққан сәйін әдемілеп әйгілеуден жалықпағаны жөн. Өйткені, оны тыңдап отырған кісі «Бұл қай радио екен?» деп бас қатырмауы керек.

Музыкалық жүргізуші – музыкалық сыншы емес. Демек, эфирден берілген әндер жайлы жағымсыз пікір айтуға хақысы жоқ. Әлбетте, музыка әлеміндегі қызықты да құнды жаңалықтарды, көпшілікті елең еткізетін деректі мәліметтерді ұсынуға міндетті.

Музыкалық жүргізушінің эфирді жүргізіп отырып, эфирден берілген радиороликтерге, джинглдарға, әндерге қосылып шырқауға хақысы жоқ. Ол өз кезегінде әдепсіздік, эфир мәдениетін төмендету болып есептеледі. Өйткені му-

зыкалық жүргізуші даусы қаншалықты жақсы болғанымен, бәрібір әнші емес.

Музыкалық жүргізушінің қандай да бір музыкалық шығарманы қақ ортасынан бөліп жіберіп эфирге шығуы – үлкен ағаттық. Ол әнді тыңдап отырған адамға да, ән авторына да кері әсер ететінін ескерген жөн.

Музыкалық жүргізуші өз эфирін аяқтағанша радиостанция жұмысын біржолата тоқтатқандай етіп қоштаспауы керек.

Осынау талаптарды ескере отырып, тікелей эфирді сәтті өткізіп, шығармашылық табысқа жету үшін мынадай критерийлерді есепке алуға тура келеді.

Ықпал ету (реакция). Мұның өзі негізгі екі категориядан тұрады: а) сөйлеу мәнерінің ойнақылығы, сөйлейтін сөзінді іштей жұптап, ойыңды сабақтап үлгеру, ең болмағанда, келесі айтатын фразанды бір сөйлем көлемінде тізбектеп алу. Сонда тыңдарман алдында тілің күрмелейтін болады.

ә) техникалық сипаттағы тапқырлық, яғни операторлық әрекеттерді өте ұқыпты орындау – дискіні дұрыс, әрі шапшаң алмастыру, жағымсыз телефон қоңырауын дер кезінде және оңтайлы жолмен эфирден алып тастау, компьютердегі, телефон желісіндегі жіберілген ақауларды ыңғайлап тауып, реттеу, тыңдарманға байқатпау.

2. Дауыс ырғағы (интонация).

А) Үн екпіні (тон). Сөйленетін сөздегі логикаға сәйкес үн екпінін жоғары көтеріп, төмен түсіру арқылы өзгерту эфирді байыта түседі. Себебі, дауыстағы әрбір екпін, әрбір іркіліс тыңдаушының қабылдауына әсер етеді. Бір ғана сөздің өзі дауыс ырғағына қарай әр түрлі әсер қалдыруы мүмкін.

Ә) Үн деңгейі. Әр диджей өзінің дауыс деңгейін тауып алуы тиіс. Қуатты, жігерлі әндер мен сергек, батыл тың тіл қатқан жөн, ал жұмсақ биязы әндерге баяу ғана, сыбырлап ауысып, лирикалық балладаларды ұсынарда нәзік тебіреніспен сөйлеген жөн. Ең бастысы, ешқашан дауыс көтеріп, айғайлап сөйлемей керек.

3. Имидж, яғни, журналистің өз стилі, ешкімге ұқсамайтын ерекше қасиеті. Әлбетте, ол мынадай екі көрсеткішпен анықталады.

А) Журналисті тыңдап отырған аудитория оны танып, аты-жөнін еске түсіре ала ма?

Ә) Ал журналистің атын естігенде оны ерекше бір стильмен немесе оның журналистік қызметінің кәсіби қырымен байланыстыра ала ма?

4. Жүйелілік (регламент). Эфирдің толып жатқан түрлі-түрлі элементтері бар: сан-салалы музыка, джинглдар, роликтер, жарнамалар, т.с.с.

Ал радиодиджейдің міндеті – соның бәрін қисынның тауып бір арнада тоғыстырып айналымға қосу. Жүйеліліктің де өзіне тән екі элементі бар:

А) Дәл, әрі нақты, әрдайым күткендегіден аз сөйлеу, көпсөзділікке ұрынбау. Сонда диджей тыңдарманға сүйкімді де қадірлі болады, тағы да қашан сөйлер екен? – деп дауысын сағынып күтеді.

Ә) Тікелей эфирдегі хабар тізбегін тілге тиек ету, сол күнгі айтулы комментарийлерге, жаңа хабарларға, қызықты дүниелерге анонс жасау.

5. Тіл мәдениетін сақтау.

А) қарабайыр сөздерді қолданбау.

Ә) қайталау жібермеу.

Дегенмен, радиожурналистикадағы тікелей эфирдің кәсіби қағидалары мен ережелері осынау тұжырымдармен шектелмейтіні белгілі.

Ойталқы

Қазақстан журналистерінің тұңғыш конгресінде Республика Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «азат қоғамға шынайы ақпарат керек: ол біріншіден, азаматтардың нақты өмірдің, сондай-ақ, көпірме сөздің қайда екенін, екіншіден, ақиқаттың және қарақан бастың қамы үшін бұрмалаушылықтың қайда екенін, үшіншіден, іскерлік, парасат, сондай-ақ, пысықайлық қайда екенін, төртіншіден халыққа қызмет етудің, сонымен бірге билік үшін лас әрекеттің қайда екенін білуге мүмкіндік береді. Халыққа осынау мәселелерді ақиқат түсінуге көмектесіңіздер!» (Nazarbayev N.A., 1999) деп мәлімдеген болатын.

Қашанда хабарламаға өміршең сипат беретін қисынды іздеген абзал. Айтып отырған әңгімесі жүргізушінің өзін қызықтырмаса, ондай жаңалыққа аудиторияның назарын аудару да оңайға түспейтіні белгілі. Себебі, БАҚ өкілі үшін қандай ақпарат маңызды болса, ақпаратты қабылдайтын аудитория үшін де сол маңызды. Ақпарат жеке бір тұлғаға әсер ете отырып, ол оның өмірге немесе болған оқиғаға көзқарасын қалыптастыруға елеулі ықпалын тигізеді. Дәйектілік пен жаңашылдық ақпараттың ең басты үрдісі болып табылады. Ал ақпараттың ішіндегі тікелей эфирдегі жаңалықты алып қарайтын болсақ, оның дәйектілігі ең алдымен, уақыт аясындағы дәлдігінде, яғни, сол сағатта, сол минутта эфирден өтіп, халыққа жетіп үлгеретіндігінде.

Негізінде, жаңалықтарды тікелей эфирден берудің алуан түрлі амалдары бар. Кез келген журналистік материалдың дұрыс және сәтті басталуының маңызы зор. Себебі, алғашқы сөз-

ден кейін-ақ, тыңдарман оны одан әрі тыңдау немесе тыңдамай-ақ қою жөнінде шешім қабылдайды. Осының бәрі санаулы секундтар, әрі кетсе бір минут көлемінде көзді ашып-жұмғанша өте шығатын бір сәттік құбылыс. Бірақ, тыңдарманның жүрегіне жол табу сол сәттен басталатынын тікелей эфирдегі жаңалықтар легін жүргізуші әрдайым есте ұстауға тиісті. Сонымен, журналистік ақпарат дегеніміз болып жатқан оқиғаларды көпшілікке хабарлау, ұғындыру, түсіндіру, баяндау. Таспаға түсіріп алған жағдайда оның сол күнгі датасы, сол сәттегі уақыты көрсетіліп қойылады. Екіншіден, дыбыстық жазбаның өзгеріске ұшырамайтындығы, яғни, таспаға түсірілген біреудің сөзін басқаша етіп өзгертіп беру мүлде мүмкін емес. Ал радиода біреудің сөзі сол қалпында пайдаланылады. Өйткені, ол дыбыстық ақпарат. Қазіргі заманғы радиожурналистиканың тілімен айтқанда, «жанды ақпарат» деп те атайды. Үшіншіден, радиодеректер ұзақ жылдар өтсе де, сол қалпында сақталады. Сондай радиодеректердің арқасында халқымыздың ең қымбат қазынасының бір бөлшегі – Қазақ радиосының Алтын қоры пайда болды. Онда өздері дүниеден өтіп кеткен, бірақ, артына қалдырған іздері сайрап жатқан талай-талай талантты тұлғалардың сөйлеген сөздері, айтқан әндері, шығарған күйлері, академиялық оркестрмен орындалған шығармалары сақтаулы.

Ендігі жерде ақпараттың жаңашылдық сипатына тоқталып өтейік. «Ақпараттың жаңашылдығы аудиторияның сан қилы бағыттары жаңалықтармен танысу қажеттілігінен туындайды. Тыңдарман жаңа болған оқиға жайлы іле-шала ізін суытпай тыңдауға ұмтылады». Сондықтан да жаңалықтар «бүгін», «дәл қазір», «осы сәтте» деген сөздермен басталуы – шарт. Қазіргі таңда жаңалықтар легін тыңдарманға неғұрлым жылдам жеткізу жөнінде радиоарналар арасында оң бағыттағы бәсеке қалыптасқан.

Ал мемлекеттік мүддені ұстану, ұлттық үрдісті дәріптеу тұрғысынан әуе толқынының анағасы Әнуарбек Байжанбаевтың ұлттық нақыштағы үн үрдісінен бастау алатынын профессор Н. Омашев өзінің «Ақпарат әлемі» еңбегінде атап айтқан болатын: «Әнуарбек Байжанбаевтың оқыған жаңалықтарын көпшілік ұйып тыңдады, ол кісінің эфирден айтқан сөздеріне кәміл сенді. Тіпті, жүздеген адам қызмет ететін Қазақ радиосына жазған хатты бір ғана Әнекеңнің атына жазды. Жүзін көрмесе де сол кісіге мұң-мұқтажын айтты, сырын ақтарды, танымаса да көмек сұрады. Міне, миллиондаған

тыңдарманмен ғажайып психологиялық қарым-қатынас орната білудің құдіреті осында болса керек» (Омашев Н., 2004).

Әсіресе, тікелей эфир жаңа басталған «90-жылдардың басында Қазақ радиосының «Тәулік тынысы – Панорама дня» ақпаратты-сазды бағдарламасы жедеғабыл, тартымды да татымды жаңалықтар легін ұсынудың озық үлгісін танытты» (Ultyn unzhariasy, 2006). «Тәулік тынысының» тілшілері тыным таппай ел жұрт әлі естіп үлгермеген тың дүниелерді іздеп тауып алуға тырысатын.

Шашау шықпастан, тап-тұйнақтай етіп, тікелей эфирдің тірі тілімен жазылған жаңалықтарды мұрағатта сақталған микрофондық материалдар арасынан тауып алып, көптеген мысалдар келтіруге болады. Бірақ, мәселе мысалда емес, негізгі түйін – соны тікелей эфирге тән етіп жаза білудің қисындарын меңгеруде.

Ресми мәліметтер бойынша елімізде 2765 БАҚ тіркелген екен. Соның құрамындағы электронды БАҚ саны – 238, соның 51-і телевизиялық компания, 48-і радиоккомпания (TNS Central Asia.10.09.2017). Осынау 50-ге жуық радиоарнаның арасынан бүгінгі отандық ақпарат кеңістігіндегі заманауи көшбасшы радиоарналарды қандай артықшылықтарымен таңдай аламыз? Әлбетте, өзінің ұлттық форматымен, мемлекеттік мәртебесімен, тарихи орнымен Қазақ радиосы (Kazakh radio. 08.04.2018.) – өз тұғырында. Аясына «Алтын қор» сиып тұрған шежіреге толы «Шалқар» арнасы (Shalkar 01.02.2018) өзінің тарихи тағдырласы Қазақ радиосының қасынан ойып тұрып орын алатыны баршаға аян. Сондықтан да Қазақ радиосы мен «Шалқар» арнасы – радиоайтылым, радиотренинг, радиорейтинг ұғымдарының үздік үлгісі. Келесі кезекте – жастардың жансерігіне айналған, 15 жас пен 35 жас аралығындағы аудиторияның құлағын өмірдің ырғағымен ұштастырған «Жұлдыз-FM» («Zhuldyz FM», 20.01.2018) және «Love Radio» (Loveradio.kz . 07.03.2018.) радиоарналары. Бұл екі радиоарнаның жүзеге асыратын құбылысы – радиодialog пен радиоырғақ. Радиодialogты радиосазбен сабақтастырған сағындырған әуендер арнасы – «Радиоретро». Ал соңғы кезде үлкен демей, кіші демей барша жұрттың көңілін баурап алған жаңа шыққан үн – «Dala FM» (Dala FM” 05.02.2018.) радиосы. Ал сол жаңа шыққан үнді дүниеге алып келген «Avtoradio» (Avtoradio.04.04.2018.) – заманауи радиоаурналистикадағы радиокөрсеткіш (жол үстіндегі жандар үшін).

Қорытынды

«Ұлттық идеологияны місе тұтпаған елдің бұқаралық ақпарат құралдары да өз аудиториясын ұйытып топтастыруы мүмкін емес. Қазақстандықтар – қабілетті, талантты халық деген сынды идеологиялық наным қажет» (Nurgazin N., 2002)

Қазіргі заманғы радиожурналистикада формат деген ұғым бар. «Формат – белгілі бір мақсаттық аудиторияның» талғамын қанағаттандыруға

бағытталған радиобағдарламалардың стилі» (Kabylgazina K., 2017). «Рухани жаңғыру – ұлттық сананың түрлі полкостерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын күдіретімен маңызды» деп атап өтті Республика Президенті «Болашаққа бағдар – рухани жаңғыру» (Nazarbayev N.A., 2018) атты мақаласында. Ендеше, радиоақпарат кеңістігіндегі кәсіби парыз – қоғамдық сананы адамгершілік миссия тұрғысынан жаңғырту, өз елінің толыққанды патриоты болып табылатын қазіргі заманғы қазақстандықтардың образын қалыптастыру.

Әдебиеттер

- Омашев Н. (2009) Радиожурналистиканың теориясы мен тәжірибесі. Астана, 21-б.
 Әбдіжәділқызы Ж. (2003) Тікелей эфир табиғаты. Алматы: Қазақ университеті, 41- 42 бб.
 Барманкулов М.К. (1997) Телевидение: деньги или ласга. Алматы: Санат, С.18.
 Шостак М. (2007) Репортер: профессионализм и этика. М.: Аспект- Пресс, С.14.
 Назарбаев Н.Ә. (1999) Тарих толқынында. Алматы, 28-б.
 Омашев Н. Ақпарат әлемі. Алматы,
 Ұлттың үнжариясы. (2006) Алматы, 81-82 бб.
 TNS Central Asia \ \ http\www.tns-global\kz\ru\resarch_smi.php
 Қазақ адио \ \ http\kazradio.kaztrk.\kz\news
 Шалқар \ \ http\shalkarfm.kaztrk.\kz\news
 “Zhuldyz FM” \ \ http\www.Zhuldyz FM radio.\kz\
 “Love Radio” сайты. \ \ http\www.Loveradio.\kz\
 Петро сайты. \ \ http\www.Retroradio.\kz\
 Dala FM” \ \ http\www.Dala FM radio.\kz\
 Автордио сайты. \ \ http\www.Avtoradio.\kz\
 Нұрғазин Н. (2002) Ұлттық идеология ұстанымы қажет // Қазақ әдебиеті,
 Қабылғазина К. (2017) Телерадиожурналистика. Алматы: Қазақ университеті, 34-б.
 Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар – рухани жаңғыру// http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy

References

- Abdizhadilkizi Zh. Tikeley efir tabigaty (The nature of live broadcasting). Almaty: «Kazakh University», 2003 y. 41- 42 pages.
 Avtoradio сайты. \ \ http\www.Avtoradio.\kz\ 04.04.2018.
 Barmankulov M.K. Televidenie: dengi ili vlast (Television: money or power). Almaty: «Sanat», 1997y. p.18.
 Dala FM” \ \ http\www.Dala FM radio.\kz\ 05.02.2018.
 Kabylgazina K. Teleradiojurnalistika (Television and radio journalism). Almaty: «Kazakh University», 2017y. 34-p.
 Kazakh radio \ \ http\kazradio.kaztrk.\kz\news. 08.04.2018.
 “Love Radio” \ \ http\www.Loveradio.\kz\ . 07.03.2018.
 Nazarbayev N.A. Bolashakka bagdar – ruhani zhangiru (A look into the future – a spiritual revival) http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy
 Nazarbayev N.A. «Tarih tolkininda» («On the wave of history»), Almaty, 1999y. 28-p.
 Nurgazin N. «Ultyk ideologiya ustnimi kazhet» («Need a position of national position»), «Kazakh literature», 2002y
 Omashev N. «Akparat alemi» («World of information»), Almaty, 2004, 21 p.
 Omashev N Radiojurnalistikanin teoryasi men praktikasy (Theory and practice of radio journalism). Astana, 2009 y. 41 p.
 Shalkar \ \ http\shalkarfm.kaztrk.\kz\news. 01.02.2018.
 Shostak M. The reporter: professionalism and ethics. M: «Aspect – press» 2007 y. p.14.
 TNS Central Asia \ \ http\www.tns-global\kz\ru\resarch_smi.php.10.09.2017.
 Ulttyn unzhariasy The voice of the nation. Almaty, 2006y. 81-82pp
 “Zhuldyz FM” \ \ http\www.Zhuldyz FM radio.\kz\TNS Central Asia \ \ http\www.tns-global\kz\ru\resarch_smi.php